

Introducció a *El dia a dia* (1988-1992)

Joan Brossa va publicar en vida uns cent trenta llibres, dels quals gairebé la meitat són el que podríem anomenar "poesia literària". Com és conegut, no començà a publicar d'una manera regularitzada fins a 1970, data en què gràcies a *Poesia Rasa* (llibres entre 1943 i 1959) començà a ésser conegut pel lector habitual de poesia. Després de la publicació de *Poemes de seny i cabell* (1977), *Rua de llibres* (1980) i *Ball de sang* (1982) podríem dir que Brossa comença a publicar de manera regular llibres (de forma aïllada i no en grups) que havia escrit poc temps enrere. Entre 1983 i 1998, any del seu traspàs, publicà quinze llibres, alguns de bastant anteriors a la data de publicació, però d'altres immediatament després de ser escrits (com *Qui diu foc, diu flama*, *Furgó de cua*, *Suite tràmpol o el compte enrere*, *Passat festes*, *La clau a la boca* o *Sumari astral*). Malgrat la proliferació de publicacions, encara deixà alguns inèdits al calaix. Després de la mort de Brossa, es constituí la Fundació que porta el seu nom i a partir de gener del 2000 es pogué començar a posar una mica d'ordre en el desordre que eren els papers del poeta. Entre aquests es localitzaren quatre inèdits acabats: *Fora de l'umbracle* de 1968, *Gual permanent* de 1977, *Mapa de lluites* de 1979-1984 i *El dia a dia* de 1988-1992. En el primer cas hi ha dos manuscrits, un a llapis i només amb poemes "literaris" i un altre amb els mateixos poemes mecanografiats però amb abundants poemes visuals (dibuixats a llapis) incorporats. En els altres casos el poeta tenia els poemes preparats (ja que estaven paginats) escrits a llapis i fins i tot de vegades amb bolígraf, la qual cosa volia dir que el procés de revisió era ja gairebé definitiu. D'aquests llibres, Brossa havia tret material per a dues antologies: *Ventall de poemes urbans* (amb poemes inèdits només) de 1988 i *Memòria encesa* de 1998 (on els inèdits estaven barrejats amb els publicats), així com per a algunes revistes.

Des de l'estiu del 2003, Pepa Llopis (companya del poeta) i jo mateixa ens proposàrem de transcriure aquests llibres i anar-los publicant paulatinament. Gràcies a les nostres estades al Centre d'Art i Natura de

Farrera del Pallars, en férem la transcripció i revisió. Un cop llegits amb perspectiva, decidírem que *El dia a dia* era el més interessant i actual, i encetàrem converses amb Edicions 62 per a la seva edició. Al cap d'uns mesos, es descobrí de manera casual en el despatx de Xavier Folch, editor i amic personal de Brossa, el mateix manuscrit, però passat a màquina. La sorpresa fou majúscula, però ens alegrà comprovar que havíem coincidit amb el poeta en l'elecció del llibre. A partir d'aquí i, després de comparar les dues versions, es veié que la que s'havia descobert a Edicions 62 era la definitiva i no la que posseïa la Fundació, i aquesta és la que avui oferim als lectors.

Per afegir més detalls a aquesta sorprenent troballa, cal dir que la carpeta d'Edicions 62 que allotjava *El dia a dia* portava el nom del poemari, però també el de *Sumari astral* tatxat. Què devia passar? Tot el que podem fer són hipòtesis, ja que els protagonistes supervivents no recorden exactament els esdeveniments. Suposem que el poeta devia oferir els dos poemaris a l'editor i que aquest va triar per publicar *Sumari astral*. Una altra dada avala aquesta hipòtesi: el fet que el *Sumari* fos publicat com *Sumari astral i altres poemes*, i que els "altres poemes" provinguin gairebé tots d'*El dia a dia*. Creiem molt encertada l'elecció de l'editor, ja que *Sumari astral* és un llarg poema molt dens, hermètic i reflexiu, del qual s'ha parlat com el testament de Brossa¹, no pel fet d'aparèixer pòstumament, sinó pel seu contingut que traspua una escèptica posició respecte a la societat i al món. Però també és cert que és curt com per omplir tot un llibre i l'acompanyament d'altres poemes li va molt bé.

Aquests poemes inclosos a *Sumari astral* apareixen a *El dia a dia* en el mateix ordre: "Em miro", "Lectura", "Tot berenant", "Casual", "Dossier", "No em puc pas imaginar...", "El mirall a la pista", "Festa", "A l'instant", "Calc", "U i tri", "De parella amb el vent", "Símbols enllà", "Traient el foc a llum", "Demà és el mateix" i "Llum al camp". A *Sumari astral* se n'afegeix, en darrer lloc, un, "Esquerra", que no pertany a *El dia a dia*,

---

¹ Vegi's el pròleg de Ronald Polito a l'edició trilingüe catalana, portuguesa i espanyola publicada per Amauta Editorial a São Paulo (Brasil) l'any 2006.

sinó a un altre llibre inèdit: *Gual Permanent* de 1977 i que és dedicat a Josep M. Castellet, en un homenatge final a una persona que Brossa admirava i que estava molt lligada a Edicions 62.

Dins d'*El dia a dia* tenim també alguns poemes que Brossa recollí a *La memòria encesa*, antologia que ell mateix va realitzar a partir de materials inèdits i publicats: "Intermedi", però amb canvi de temps verbal (present en lloc de condicional); "Convicció", que a l'antologia porta el títol de "Convenciment" i en el qual se substitueix un adverbi ("realment" per "veritablement") i "Trialles", que també té un canvi ("encara" per "tot just"), a més d'*El mirall a la pista*, que Joan Brossa també va seleccionar per a *Sumari astral* i que a l'antologia porta el títol d'"El cristall a la pista", a més de força modificacions. El caràcter d'aquests canvis ens fa pensar en la versió del *Sumari*, i per tant, de la d'*El dia a dia* com de la definitiva. D'altra banda, la publicació més tardana del *Sumari* ens duu a concloure que Brossa va afegir retocs als poemes, un cop ja publicada *La memòria encesa*.

Entrant ja en *El dia a dia*, si observem els llibres en què Brossa treballava paral·lelament en aquelles dates, ens adonarem que l'únic llibre que escriu és *Furgó de cua* (poemes escrits entre 1987 i 1991²), el qual representa la fi del cicle de les sextines. Aquell 1991 donà per acabada la producció d'aquesta forma poètica, després d'haver-la recopilat a *Viatge per la sextina* (1976-1986). Alhora acabava també la seva col·laboració amb Quaderns Crema (l'editor Vallcorbaplana només li editava aquest gènere poètic). D'altra banda són uns anys en què tanca la publicació dels llibres *Els entra-i-surts del poeta*, poemaris escrits entre 1969 i 1975 i publicats entre 1983 i 1989, molt vinculats a l'eclosió en l'obra brossiana de la poesia visual, i de la reedició de *Poesia Rasa* (produïda entre 1985 i 1991).

Pel tipus de poemes inclosos en *El dia a dia*, es tracta del llibre que inicia la darrera etapa del cicle poètic de Joan Brossa. Una etapa que ve

---

² Tot i que a la portada del llibre consten les dates 1989-1981, al llibre dedicat que el poeta em va regalar hi va fer l'esmena "1987". A més, la primera sextina és datada el 1987.

marcada per l'escepticisme, la introspecció i l'aprofundiment, sense abandonar els tocs d'humor habituals en la producció brossiana. La continuació lògica d'*El dia a dia*, escrit entre 1988 i 1992, és *Suite tràmpol o el compte enrera*, escrit el 1992 (i publicat el 1994), *Passat festes*, escrit entre 1993 i 1995 (i publicat el mateix 1995). A continuació vindria *La clau a la boca*, escrit el 1996 (i publicat el 1997), per acabar amb el *Sumari astral*, escrit el 1997 i publicat el 1999. Tot un seguit, doncs, sense interrupció, i una publicació immediata en gairebé tots els llibres, tret del cas del volum que aquí es presenta. Caldria preguntar-se, potser, per què aquest llibre romangué al calaix, mentre els altres li anaven passant al davant. Si analitzem els llibres posteriors, veiem que són més unitaris, contundents, i dins d'una mateixa línia. Segurament el fet de no publicar-lo en el mateix moment del seu acabament, va fer que quedés postergat. I restà sobre la taula del poeta, en espera d'una millor ocasió per ser donat a conèixer.

Dels cent trenta-cinc poemes que formen aquest recull, sobresurten aquells que giren entorn de la societat, la vida i l'ofici d'escriure. Obre el llibre un sonet "Fugitiu d'una cafrada", escrit arran de la guerra del Golf, el qual el poeta incorporà en la versió definitiva (ja que en la primera versió manuscrita no constava). Hi introdueix la idea de sortir del gregarisme: "Cal sortir del ramat amb valentia", pensament en què insistirà en altres poemes ("la gent acaba reduïda a guarisme estadístic" del poema "Fet inútil"), per acabar en el darrer poema "Fi", exhortant el lector de forma metafòrica a la necessitat de decisió i fermesa. Els atacs a la publicitat o al fet de deixar-se influir són continus (per exemple, "La gent hauria de tenir criteri propi" a "Esbarjo"), igual que les crítiques plenes d'humor ("Els tres regals de la minsitra", "Dietari", etc.) a uns polítics que només miren pel seu propi interès i han apartat la persona del coneixement que la fa créixer.

Davant d'això, la veu poètica medita des del seu balancí ("Tot gronxant-me al balancí") sobre la vida, la qual no pot entendre sense la mort ("Dossier") ni sense la sublimació d'allò que és humà ("Ordre en els éssers"), tot i no perdre de vista la condició animal ("Xarada"). Així els

poemes es tornen sentenciosos, tot oferint un parer personal i poètic sobre les coses, com a "Cel plorós, terra riallera":

La vida no em sembla una rodona tancada
sinó una espiral. És a dir, cada cosa
és anomenada amb el seu nom i, pel que fa
a les sirenes, cadascuna canta una nota
en el seu cercle planetari.

Aquest toc personal també es tradueix en força poemes que reflexionen sobre l'ofici d'escriure, com la majoria dels que van ser afegits a *Sumari astral i altres poemes*, o bé d'altres com "Un especialista", "Convicció", etc. Dins d'aquesta línia destacaríem "País", on trobem el desideràtum del poeta: "Voldria fer poemes que no generessin/ llenguatge sinó que en suprimissin". Això porta a un sintetisme d'expressió, que es posa de relleu especialment en alguns poemes brevíssims com l'iniciat per un punt gros ("Al principi / la matèria i l'energia/ de l'Univers estaven concentrades en un punt") o "No em puc pas imaginar una forma / sense espai". Dins d'aquest despullament trobem alguns poemes visuals, que destaquen per la seva senzillesa i capacitat de suggerència. D'entre aquests, el poeta va triar la icona per al cartell de l'exposició del Palau de la Virreina de l'any 1994: "Joan Brossa, entre les coses i la lectura", una gran A creuada per un ull, com a símbol de la mirada poètica sobre les coses, que representa la lletra (la lectura).

En certa manera, aquesta imatge podria servir de síntesi a *El dia a dia*, un llibre que recopila el dia a dia del poeta: poemes que reflecteixen fets quotidians, el món del teatre, de l'òpera (hi trobem el divertit "Cicle d'òpera" però també alguns poemes dels que Brossa inclogué al llibre d'artista *Carrer de Wàgner*, fet en col·laboració amb Antoni Tàpies el 1990), del circ, del cinema, desgràcies (hi ha molts poemes de catàstrofes), etc. Tot plegat enfocat des de la reflexió d'un home que era conscient d'estar al final de la seva vida i que volia deixar testimoni de la seva especial mirada sobre la vida i l'univers.

Glòria Bordons
Novembre de 2006